

Izvorni naučni rad
UDK: 811.163.42'373.21

Katarina BATINIĆ (Split)
katarinabatinić9@gmail.com

Helena DRAGIĆ (Split)
Filozofski fakultet u Splitu
hdragic@ffst.hr

POGLED U TOPONIMIJU ŽUPE BOKOVSKE NA TEMELJU KARTOGRAFSKIH ZAPISA IZ AUSTRO-UGARSKE MONARHIJE

U radu se obrađuje oko 650 toponima Župe Biokovske pronađenih u katastarskim mapama iz 1892. godine, za vrijeme vladavine Austro-Ugarske Monarhije. U uvodnome dijelu rada spominju se geopolitički podatci te povijesno-kulturološki kontekst. Jezičnom analizom utvrđuje se nekadašnja prisutnost čakavskih govora koji su danas potisnuti novoštokavsko ikavskim šćakavskim govorom. U drugome dijelu toponimi se klasificiraju prema motivacijsko-etimološkoj razredbi zagrebačke onomastičke škole.

Ključne riječi: *toponimija, Župa Biokovska, onomastika, austrougarske karte, hrvatski jezik, etimologija*

1. UVOD

Na sjeveroistočnoj strani planine Biokovo prostire se selo Župa Biokovska, koja od 1992. godine administrativno pripada općini Zagvozd, odnosno Imotskoj krajini. Na istome prostoru ranije se nalazila župa Vrdol, podijeljena na Gornji i Donji Vrdol, a Gornji Vrdol se kasnije razdvojio na Župu i Krstalice. Sama Župa dijeli se na Gornju, Srednju i Donju, pri čemu se Gornja Župa nakon Drugoga svjetskog rata izdvaja te se naziva Biokovsko Selo. U ovome se radu analiziraju toponimi zabilježeni na kartografskim prikazima iz 1892., nastalim u vrijeme austrougarske uprave. U tadašnjem se katastarskom sustavu pod nazivom Župa podrazumijevala Gornja, Srednja i Donja Župa. Kartografski materijal preuzet je iz Državne geodetske uprave, iz zbirke katastarske općine Imotski. Toponimi zabilježeni na kartama odražavaju različite unutarnje i izvanjske čimbenike jezične promjene. U radu se analiziraju fonološke

loške, morfološke i leksičke varijante, kao i demografske promjene povezane s migracijama, koje su utjecale na pomicanje izoglosa na ovome prostoru.

U toponimiji se očituju elementi i čakavskoga i štokavskoga narječja, premda se današnji govor Imotske krajine klasificira kao ikavski novoštokavski. Toponimi koji su na povijesnim kartama pogrešno transkribirani ili ne odgovaraju današnjoj hrvatskoj normi preneseni su u radu u izvornome obliku. Budući da se pojedini toponimi javljaju u više različitih grafijskih inačica, u istraživanju su uvrštene sve zabilježene varijante. Navedena je motivacijsko-etimološka razredba te se detaljnije razrađuju i manje prozirni toponimi.

2. Povijesni kontekst Župe Biokovske do svršetka austrougarske vlasti

Područje Župe bilo je naseljeno još u ilirskom, rimskom i ranosrednjovjekovnom razdoblju, što potvrđuju arheološki ostaci poput gomila, ruševina nekadašnjih stambenih objekata i stećaka. Najveća gomila nalazi se između zaseoka Roglići i crkve sv. Mihovila u Rašćanima. Iliri su koristili gomile kao mjesta ukopa svojih pokojnika, a ta se praksa nastavila i u ranome srednjem vijeku kada su Hrvati, prilikom ukopa, pokojnike najprije polagali na tlo, nakon čega bi njihova tijela bila omeđena kamenim blokovima kao svojevrsnim granicama, a cijela struktura prekrivena masivnim pločama. Za razliku od Ilira, koji su kao poganski narod imali drukčije rituale, Hrvati su na vrh postavljali kamene križeve, čime su izražavali kršćanski identitet (Luetić, 1996: 26–28).

Stećci, koji su nešto mlađi od gomila, najčešće se pronalaze u neposrednoj blizini crkvenih građevina, nekadašnjih utvrda te prethodno postojećih gomila. Među njima se u zagvoškoj okolini osobito ističe stećak poznat pod nazivom *Zaranač ploča*. Godine 1865. lokalno stanovništvo otvorilo je grob smješten ispod spomenute ploče te u njegovoj unutrašnjosti naišlo na ljudske ostatke. Na površini stećka uklesana je godina 1645., a uz nju se nalaze dekorativni motivi šesterokrakih rozeta smještenih u kutovima, kao i simboli križa i polumjeseca (Šušić, 1995: 12).

Na razvoj lokaliteta snažno su utjecale izmjene turske, mletačke, francuske i habsburške vlasti. Mirom u Požarevcu 1718. godine, nakon 200 godina turske vlasti, uspostavljena je nova granica između Mlečana i Turaka na liniji Imotski – Vrgorac – Metković te je Župa Biokovska prešla pod vlast Mlečana. Oni su proglasili zemljište državnim te ga raspodijelili prebjezima, crkvenim institucijama i plemićkim obiteljima (Luetić, 1996: 37–39).

Nakon poraza Habsburške Monarhije u bitci kod Austerlitz, mirom potpisanim u Požunu 1805. godine, Austrija je izgubila Veneciju, zajedno s

njezinim dotadašnjim posjedima u hrvatskim krajevima, čime je došlo do geopolitičke preobrazbe. Napoleon Bonaparte integrirao je hrvatska područja u sastav francuske Kraljevine Italije. Tijekom francuske uprave došlo je do infrastrukturnih poboljšanja, a među njima se posebno ističe izgradnja prometnica, uključujući cestu koja je povezivala Vrgorac i Zagvoz, prolazeći kroz Turiju, Župu, Rašćane, Kozicu i Dragljane, te se dalje nastavljala prema Vrgorcu, Metkoviću i Dubrovniku (Luetić, 1996: 43–45).

Tijekom druge austrijske vladavine (1813.–1918.), provodi se daljnji infrastrukturni razvoj, osobito u izgradnji seoskih prometnica. Austrijske vlasti poticale su i kartografsko dokumentiranje terena pa su 1892. nastale detaljne karte područja. Luetić (1996: 62) navodi nekoliko značajnih prometnica nastalih tijekom razdoblja Austro-Ugarske Monarhije, pri čemu je izgradnju provodilo mjesno stanovništvo: put od crkve sv. Ivana uza Stranu, kroz Ljut do Šarića i Brnića, put od Takala uz granicu za Blogovu i Šćirevac, put od zaseoka Turići uz Zečev klanac za Blogovu, put od zaseoka Luetići uz Tilove Dočiče, Guvninu, Dubravu, Trapetljikovac za Vlaku i sv. Roka, zatim Stopanj Dolac, Pričac Nizkrst do Grebića do nad Garmazove kuće.

3. Jezične osobitosti zabiokovskoga govora u toponimima

Zabiokovski govor pripada ikavskim novoštokavskim idiomima, a jedna od njegovih ključnih fonoloških značajka jest ispadanje glasova. Etimološka figura afereza, odnosno ispadanje glasova na početku riječi, očituje se u kontrakciji skupa *ps* u *š* na početku riječi (npr. toponim *Šenicnjaci* motiviran je apelativom¹ *pšenica*). Ispadanje glasova na sredini riječi očituje se sinkopom glasa *u* kod apelativa *duhan*, a isti je motivira u imenima *Dvânćića*, *Dvânćica*, *Dvânćice*. Potom, uklanjanjem zijeva nastala gubitkom fonema *h*, nakon vokala *u* dolazi fonem *v* (*duvan* < *duhan*). U takvim fonološkim okolnostima fonem *h* nakon vokala *u* prelazi u *j* (*Dôci pòd Ôrajom* < *orah*). Fonem *h* ispada i na početku riječi: *Ràstova Glàvica*, *Ràstovac*, *Ràstovci*, *Ràšćane* (< *hrast*). Zijev (hijat), slijed dvaju uzastopnih samoglasnika, najčešće se uklanja umetnutim konsonantom *j*, koji premošćuje vokale. Promjena uključuje premošćivanje zijeva, umetanje konsonantskoga dijela, obično polusamoglasnika *j* između dvaju samoglasnika (Pinjuh et al., 2021: 157).

U transkripciji iz 19. stoljeća zijev je zadržan (*Dùsia*, *Radovàčie*, *Vukovbrieg*, *Široka òsia*, *Kòziäk*, *Gràbarie*), no današnji novoštokavski ikavski govori umeću konsonant *j* ili se *i* zamjenjuje s *j*. Kontrakcijom leksema *studenac* u *stunac* također se očituje sinkopa. Dočetno *l* vokalizira se, stoga

¹ Imenica apelativ nastala je od latinske riječi *appellatio* – *nagovor*, *naslov*, *naziv*; opća imenica; imenica koja označuje sve predmete iste vrste. (Dragić, 2013: 9)

se iz apelativa *dol* izvodi *Dôci* i *Dóčić*. U transkripciji se uočava i značajka čakavskoga narječja; slogotvorno *r* izgovara se s popratnim *a* ili *e* (*Berdo* < *brdo*, *Vertučë* < *vrtaçë*, *Verbe* < *vrbe*, *Čàran pòd* < *crn*, *Čèrmine* < *črman*), ali danas su nazivi evoluirali u skladu s novoštokavskim ikavskim govorom te se izgovaraju bez samoglasnika. U distribuciji suglasnika vidljivo je zamjenjivanje unutar suglasničkih skupina: *vn* < *mn* (*Gûvno*), *glj* < *gl* (*Krùgljak*). U toponimu *U jàžvinam* zadržan je staroslavenski skup *žv* (< *zv*). Pronalazi se i prijelaz palatala *lj* u sonant *l* (*Spila*).

Deklinacija imenica u Dalmatinskoj zagori većinom je novoštokavska, što pretpostavlja da u dativu, lokativu i instrumentalu množine ima arhaičnije oblike (Lisac, 2008: 110). U instrumentalu se pojavljuje sufiks *-m* umjesto *-ma* (*Pod Piščevin Stinam*, *Pod stìnám*), dok je u suvremenom govoru u tim padežima produktivan nastavak *-n* umjesto *-m* i *-ma* u dativu, lokativu i instrumentalu množine te u prvome licu prezenta jednine. Vrlo je produktivan i praslavenski sufiks *-išće* složen od češkoga i poljskoga *-isko* te kolektivnoga sufiksa *-je* (Skok, 1971: 735). Refleks starih skupina *skj*, *stj*, *zgj* i *zdj* prisutan je u idiomima svih triju narječja; zapadna štokavština većinom je bila šćakavska, osim manjega dijela na jugu (Čilaš Šimpraga, 2010: 202–203). Među specifičnim leksemima ističe se apelativ *bajam* (< *badem*), zabilježen u toponimu *Bàjami*. Navedeni primjeri predstavljaju najznačajnije jezične osobitosti zabilježene u zabiokovskim toponimima.

4. Klasifikacija toponima prema motivaciji

U radu se primjenjuje motivacijsko-etimološki pristup koji naglasak stavlja na etimološku analizu toponima, odnosno na utvrđivanje njihove unutarnje strukture i izvornoga značenja. Takav pristup podrazumijeva hijerarhijsku razradbu u kojoj se toponimi razvrstavaju prema motivacijskim kategorijama. U skladu s time, obrada obuhvaća: zemljopisne nazive u toponimiji, toponime motivirane smještajem zemljopisnoga objekta, oblikom i izgledom tla i vodenih površina, odnosno toponime, toponime motivirane nazivima biljaka i biljnih zajednica, one motivirane nazivima životinja te toponime koji upućuju na ljudsku djelatnost.

4. 1. Zemljopisni nazivi u toponimiji

Toponimija Župe Biokovske odražava kulturne i povijesne promjene na tome području. Zemljopisni nazivi na navedenom području uključuju

oronime (imena planina, brežuljaka i brda)², hidronime (rijeke, lokve, izvore, jezera, potoke), kao i toponime motivirane oblikom, smještajem ili funkcijom tla i vode. Pojavljuju se i toponimi koji odražavaju ljudske djelatnosti, ali i metaforički izrazi koji opisuju oblik terena i slično. Takva klasifikacija pruža detaljan uvid u toponimiju Župe Biokovske.

4.1.1. Toponimijski apelativi i izvedenice

U mjesnoj toponimiji Župe Biokovske zabilježeni su brojni toponimi izvedeni iz oronimijskih apelativa: *Bërdo*, *Brîg*, *Brišine*, *Brišnik*, *Briška*, *Čiker*, *Glàvica*, *Gòra*, *Goròvić*, *Ūm*. Oronim *Bërdo* praslavenskoga je podrijetla i čuva osnovu *bher-* s formantom *d* (Skok, 1971: 205). Iz apelativa *Brîg* (ikavski refleks jata, tipičan za imotski govor) izvedeni su *Brišine*, *Brišnik* i *Briška*. *Glàvica* označuje brežuljak koji oblikom podsjeća na *glavu* (Vidović, 2009: 186), dok je *Goròvić* izvedenica iz apelativa *gora*. Konstonantski sadržaj oronima *Ūm* (< *hum*) ne bilježi fonem *h*, što je tipično za sve štokavske govore, a *hum* označava brežuljak ili glavicu (Skok, 1971: 694). Prema Skoku (1972: 259) *Màkarska* i *Màkar* motivirani su latinskom riječju za *brdo* te je na dalmatoromanskome naziv glasio *Mucru*, tj. od latinskoga *Muccurum*.

Toponimi motivirani geomorfologijom krša uključuju: *Dôci*, *Dóčić*, *Dòlina*, *Jàma*, *Lèdina* i *Spìgliani*. *Dôci* su izvedeni iz množine leksema *dolac* (deminutiv od *dolina*) *Dóčić* izveden je produktivnim nastavkom za deminutiv. (Skok 1971: 419) Kod tih se toponima ističe vokalizacija (*do* < *dol*). *Ledinu* Vidović (2009: 184) definira kao 'zajednički pašnjak'. *Óklai* je toponim izveden iz *okrajak* u značenju 'livada, sjenokosa' (Skok, 1972: 175). Pretpostavlja se da je specifično transkribirani petronim³ *Spìgliani* izvedenica od *spila*, odnosno *špilja* (*Spigliani* < *spiljani* < *spila* < *špilja*). *V(e)rtuče* je ime izvedeno od *vrtčača*, 'ljevkasta udubina u kršu' (Marasović-Alujević i Lozić-Knezović, 2011: 434).

Od hidronimijskih apelativa zabilježeni su: *Čiavertalka*, *Lòkva*, *Lúke*, *Mòčila*, *Òbala* i *Kàmenica*. Hidronim *Čiavertalka* Vidović (2013: 15, prema Skok 1971: 319) uspoređuje s pojmom *čevrtija* koji znači 'vir, vrtlog', od turske riječi *çevrinti*, 'vrtio se'. Toponimijski apelativ *Mòčilo* znači 'mala lokva' (Vidović, 2011: 225). *Kàmenica* jest 'prirodno udubljenje u kamenu vapnencu gdje se nakupi vode od kiše' (Skok, 1972: 27).

² Termin oronim grčkoga je podrijetla *opóvvoμo* (orónymo). Oronimi služe za označavanje imena planina, brda, uzvišica. Konstantin VII. Porfirogenet imenom oronim nazivao je „veliko brdo“ koje se u 10. stoljeću izgovaralo *H/m*, (Hum). (Dragić, 2024: 145)

³ Petronimi (prema grčkom *petros* – stijena) označuju imena stijena. Uz mnoge petronime vezuju se sudbine određenih osoba. (Dragić, 2019: 45)

4.1.2. Toponimijske metafore

Toponimijske metafore u Župi Biokovskoj odražavaju i vizualne karakteristike prostora. Toponimi *Sělevi Brig* i *Silevi brieg* pogrešne su transkripcije oronima *Šiljavi brig*, metaforično motiviranog prema apelativu *šiljak*, ‘*zašiljena stvar*’ (Skok, 1973: 392). Kamenica *Bětina* naziv je dobila na temelju percepcije oblika – kamen na sredini podsjećao je na gornju usnu. Keltska riječ *bet* znači ‘*usta*’ (Stošić, 1941: 218). U metaforičkim nazivima sudjeluju i predmeti iz svakodnevnice, što je vidljivo u toponimu *Zvònić*.

4.2. Toponimi motivirani smještajem zemljopisnoga objekta, oblikom i izgledom tla ili vode

Toponimi ove skupine oblikovani su prema položaju objekta u prostoru i prirodnim uvjetima koji ga određuju, osobito izloženosti vjetru i suncu. Primjeri toponima motiviranih prostornim položajem uključuju *Dùsia* i *Òpalićina*, označujući mjesta stalno izložena vjetru. *Dùsia* je toponim potencijalno nastao od leksema *dusa* koji znači ‘*veliki grumen zemlje*’ – može implicirati na površinu s teže vidljivom strukturom te biti motiviran prema sastavu i značajkama tla (Skok, 1971: 461) – no vjerojatnije je motiviran glagolom *duhati*, odnosno *puhati*, prema svojem smještaju na udaru vjetra. Mjesto koje također nazivom odražava izloženost jakome udaru vjetra jest *Òpalićina* (Vidović, 2015: 106).

Prostornu funkciju ima *Kančèluk Bùnār*, tumačen prema talijanskoj riječi *cancello* što znači ‘*granica*’ (Skok, 1972: 33), zatim Skok spominje i turcizam *kančelo* u značenju ‘*pasma konaca, snopić konaca*’, ali ta motivacija manje je vjerojatna. Također, prostornu funkciju ima i toponim *Mérdovci*, balkanski turcizam koji je u Bosni zabilježen i u obliku *merdevina*, a znači ‘*sastojati se od više jedinica*’ (Skok, 1972: 407).

Toponimi povezani s odnosom prema Suncu obuhvaćaju *Òsevo*, *Présoje*, *Široka òsia* i *Zàkoda*. *Òsevo* i *Široka òsia* nazvani su prema leksemu *osoj* koji znači ‘*sjenovita strana mjesta, mjesto koje nije izloženo Suncu*’, a *Présoje* prema *prisoj* ‘*mjesto izloženo Suncu*’ (Vidović, 2022: 183). *Zàkoda* je izvedena prema riječi *zahod* (sunca), odnosno ‘*zapad*’ (Skok, 1973: 361).

Položaj unutar prostorne cjeline odražava *Krâjna rùpa* nastala je prema analogiji posljednja u nizu (Skok, 1972: 176). Toponim *Tùčepi* / *Tùćepi* prema nekima dolazi od novoalbanskih riječi *tu* (‘*kod, pokraj*’) i *cep* (‘*izvor, pojilo*’), u značenju ‘*selo kod pojila/izvora*’, stoga su ga vjerojatno kreirali Delmati, ilirsko pleme koje je u pretpovijesno doba nastanjivalo široko područje srednje Dalmacije i zaleđa (Jurišić, 1970: 91, u: Spajić-Vrkaš, 1996: 16).

Toponimi koji opisuju oblik ili površinska svojstva uključuju pridjeve poput *debeo* (širok) u *Dèbelā lèdina*, *Dèbelā nĵiva* i *Dèbelō grāblje*, a pridjev *debeo* odnosi se na fizičko svojstvo; *debeo* jest 'širok' (Vidović, 2012: 214). Uočavaju se i pridjevi *dubok*, *dug*, *kriv* u značenju 'lijevi, nepogodan za obradu' (Vidović, 2011: 547) te antonimski par *širok* – *uzak*. *Rāvnā Vlāka* nastala je spojem riječi *ravan* ('zaravan') (Vidović, 2009: 187) te kako navodi Vidović (2009: 179) *vlaka* ('zavučena duga njiva').

Značenje 'zaravan' ima i leksem *platice* (< *plat*) (Vidović i Vukotić, 2024: 189) koji je sastavnica naziva *Glāvica Plātice*. *Glāvica* jest apelativ u značenju 'brežuljak u obliku glave' (Vidović, 2009: 186), dok *Krūgljak / Okrūglak* je dolac čije ime nastaje od leksema *krug* u značenju 'okruglo mjesto' (Skok, 1972: 214).

Boja tla odražava se u pridjevima *crn* i *crven*, što je vidljivo u toponimima *Čāran pōd*, *Čārem pōd*, *Čèrmine*, *Krvānac*, *Rūsetrava jāma*, *Vrān*, *Vrāne nĵive* i *Vrānja dūbrava*. *Čāran pōd* motiviran je pridjevom *čaran* u značenju 'crn' (Vidović, 2009: 188). *Čārem* je također spomenutoga značenja, izvedeno iz riječi *črm* (Skok, 1971: 275), kao i *Vrān* (*vran* < 'crn') (Vidović, 2022: 185). Crvena boja tla odražava se u toponimima *Čèrmine*, *Krvānac* i *Rūsetrava jāma*. *Čèrmine* je toponim izveden iz praslavenskog *črman* koji se pronalazi kod pisaca od 13. do 17. stoljeća (Skok, 1971: 275). Toponim *Krvānac* evocira asocijacije na crvenu zemlju, zbog morfema *krv-*. Skok pronalazi paralelu u toponimu *Krvavac*, a kao jednu od definicija leksema *krvavica* navodi 'crvenu zemlju' (1972: 217). Kombinacija elemenata *rus* (< 'crven') i *trava* u toponimu *Rūsetrava jāma* sugerira crvenkastu floru.

Tlo i kameniti teren prikazuju toponimi: *Glāvica Plōča*, *Grēde*, *Kāmenič*, *Kāmenik*, *Ljūte*, *Ljūto*, *Rūpa*, *Rūpe*, *Rūpica* te *Skrādine*. Tako je *ploča*, sastavnica oronima *Glāvica Plōča*, 'kvadratni kamen' (Vidović, 2009: 187). *Grēde* (< 'greda'), *Kāmenič*, *Kāmenik* (< 'kamen'), *Rūpa*, *Rūpe*, *Rūpica* (< 'rupa'), svi znače 'kamenjar' (Vidović, 2013: 236). *Ljūte* je od riječi *ljut*, 'kamen živac' (Vidović, 2019: 106), a *Skrādine* potječe od *skard*, 'hrid, litica' (Šimunović, 2013: 149). *Pískov Křc* i *Pískova Nĵiva* motivirani su sastavom tla (*pisak* < *pjesak*), kao i *Gōlovići*, toponim koji je naziv dobio prema odsutnosti vegetacije te *Plītkovac*, 'plitko tlo koje se smatralo nepogodnim za obradu' (Vidović, 2011: 547). *Dūsia* se također može tumačiti kao 'tlo s velikim grumenima zemlje' (Skok, 1971: 461). Toponim *Sèretovci / Sàratovci* može imati grčko podrijetlo: *ksero* < 'suh', odnosno, *ξέρόν* < 'suha zemlja, kopno' (Matasović, Majić i Pronk, 2021: 332).

4.3. Toponimi motivirani vodom, vlažnim tlom i blatom

U ovoj su skupini toponimi nazvani prema izvorištima vode te vlažnoj zemlji. *Bžzišće* je moguća izvedenica starijega oblika *brzdzь* očuvanoga u hrvatskim dijalektima kao *brzdica*: ‘*planinski potok*’ (Matasović i sur., 2016: 91). *Möčni Dòlac* motiviran je apelativom *moča*, koji označava ‘mokrinu, vlagu, vlažno ili osojno zemljište, kalno vrelo; močvaru ili vlažno mjesto općenito’ (Vidović, 2012: 211). *Näkilišće* izveden je od starohrvatske riječi *nakle*, ‘područje koje vode natapaju’, potvrđeno u Dalmaciji još za doba hrvatske narodne dinastije (Skok, 1972: 500). *Stùnac Dòlac* vjerojatno je sinkopirana izvedenica od *studenac* ‘izvor, hladnu vodu’ (Skok, 1973: 352). Sinonimnoga je značenja i leksem *točak* – ‘*studenac, izvor voda*’ – koji je motivirao naziv istoimenoga toponima (Skok, 1971: 524).

4.4. Odnosni toponimi

Odnosni toponimi odražavaju prostorne, vremenske, biljne, životinjske, ljudske ili kulturne odnose između pojedinih geografskih entiteta. Oni se često grade kombinacijom imenica i pridjeva ili imenica i pridjeva, pri čemu se pojavljuju antonimski parovi poput *mali* – *veliki*, *gornji* – *donji*, *stari* – *novi*, a u prijedlozima u parovima *ispod* – *iznad/poviše*, *ispred* – *iza* i njihovim izvedenicama. Antonimni par *gornji* – *donji* izražava kvalitativne odnose, *gornji* – *donji* prostorne, a *stari* – *novi* vremenske (Frančić i Mihaljević 1997–1998: 88, u: Vidović, 2022: 185). Osim toga, u nazivlju se pojavljuju prijedlozi *kod*, *na*, *u*, *sred* i *prijeko*, koji dodatno preciziraju položaj. Primjeri tvorbe npr. *Dòci pòd Òrajom* toponim je nastao prema antonimnoj analogiji *ispod* – *iznad*. Uklanjanjem zijeva nastala gubitkom fonema *h*, nakon vokala *o* nalazi se fonem *j* (*orahom* < *orajom*). Prema spomenutoj analogiji tvoreni su i sljedeći toponimi: *Ìz Pod Gréde*, *Kvårtìr više/Rázdolje*, *Nad brišnikom*, *Pod brùševa dóčić*, *Pod Kràševac dóčić*, *Pòd kućē Bárić*, *Pod Píščevin Stìnam*, *Pod plàndišćom*, *Pod Ràšeljkom*, *Pod stìnam*, *Poda Strána*, *Pòdgora*, *Podgràdinje*, *Više Blògova*, *Više prvinē Kàmenicē*. *Kvårtìr*, prema Šamiji (2004: 179), znači ‘(po)granična stražarnica ili vojnički tabor’, dok Vidović (2012: 219) navodi značenje ‘*poljske vojne bolnice*’. *Rázdolje* jest ‘*duga dolina među brijegovima*’ (< *raz-* + *prasl. dolь*) (Ibrišimović, 2023: 120).

Druga sastavnica toponima *Nad brišnikom* nastala je prema apelativu *brig* (*brijeg*). *Pod brùševa dóčić* naziv je motiviran leksemom *brus* koji znači ‘*kamen osobite vrste*’ te je plodan u tvorbi toponima (Skok, 1971: 220). *Pod Kràševac dóčić* također je motiviran kamenitim područjem; *kras* jest ‘*kamen oštar tvrde pećine*’ (Skok, 1972: 179). Antroponimnu motivaciju i motivaciju

prema gospodarskome objektu ima toponim *Pòd kućē Bárić*. Pod *Piščevin Stinam* motiviran je apelativima *pijesak* i *stijene*. Pod *plàndišćom* sadrži sastavnicu *plandišće* koji znači 'sjenovito mjesto na koje se stoka sklanja za velikih vrućina' (Vidović, 2009: 198). U toponimu *Pod Ràšēljkom* leksem *rašeljka* znači divlju trešnju, dok je u toponimu *Više Blögova* leksem *blogovi* vjerojatno izveden prema engleskome *log*, što znači 'klada, panj' (Matasović i sur., 2016: 66). U imenu *Podgràdinje* sadržana je i motivacija iz obrambenih objekata, odnosno prema apelativu *gradina* koji znači 'pretpovijesna utvrda' (Vidović, 2022: 186).

Toponimi nastali na temelju antonimnoga odnosa prijedloga *ispred* – *iza* uključuju: *Prèdivišće*, *Prispila*, *Zà pojatōm*, *Za pršikom*, *Za zàranačom* i *Zàgvost/Zàgvosd/Zàgvosd*.

Prèdivišće je jednorječni toponim nastao od prijedloga *ispred* i imenice *ivica* ('kraj, rub') (Skok, 1972: 698), dok je *Prispila* izvedenica prijedloga *ispred* i apelativa *špilja*. *Prisika* označava 'dolinu, koja presijeca, raspolovljuje neko područje, bez obzira je li ono ravno ili brdovito' (Šarac, 2015), a krematonim *Za zàranačom* upućuje na *Zaranač ploču*, stećak nazvan prema glagolu *sahraniti* (Šušić, 1995: 12). Ekonim *Zàgvosd* sastavljen je od prijedloga *za* i prastare hrvatske imenice *gvozd*. *Gvozd* je staroslavenska, odnosno starohrvatska riječ za nešto tvrdo, za brdo, za planinu (Šušić, 1995: 7). Ti toponimi često kombiniraju prijedloge s opisnim ili funkcionalnim imenima objekata i pojmova u okolišu.

Na temelju suprotnosti pridjeva *gornji* – *donji* u toponimima ostvareni su nazivi *Gòrnjē pòlje*, *Gòrnjī Bùnār*, *Gòrnjī Lùžnjāk*, dok su na temelju suprotnosti *mali* – *veliki* nastali toponimi *Glàvica mālī Studēnac*, *Òsova Mála*, *Òsova Vèlika*, *Vèlika dòlina*, *Vèlika ledènica*, *Vèlika Strána*, *Vèliki dòlac*, *Vèlika Rapùtina*, *Vèliki Trepètljikovac* i *Vèliki Trnov dòlac*. Pri tome su *Òsova Mála* i *Òsova Vèlika* vjerojatno izvedenice leksema *osoj*, označavajući sjenovitu stranu mjesta, dok druga sastavnica toponima *Vèlika ledènica* upućuje na 'jamu u kojoj se zadržava led', izvedeno iz praslavenskoga i staroslavenskoga korijena *leděнь* s nastavkom *-ica*) (Ibrišimović, 2023: 114). Neki od tih toponima motivirani su i biljnim sastavnicama, primjerice *Rapùtina* potječe od biljne vrste 'raput trave' (Ivanišević, 1987: 14–19, u: Juginović, 2020: 9), dok *Trepètljikovac* je izveden od leksema *trepeljika* ('jasika') (Skok, 1973: 496). *Vèliki Trnov dòlac*, izveden od *trnovine* u značenju 'drvo, predjel gdje ima više gloga' (Skok, 1973: 504), odnosi se na područje gdje raste više gloga.

U toponimu *Kòd Kljèna* prisutna je biljna motivacija, budući da *klen* označava drvo 'naziv za drvo acer campestre' (Skok, 1972: 94). U imenu *Nà Gubicī* očituje se toponimijska metafora izvedena iz riječi *gubica* – *usta*, dok *Na Kapéli* odražava duhovni život zajednice. U konstrukciji *Kòziāk na vòdi*/

ledènica prvi leksem motiviran je životinjskim nazivljem, potječući od riječi *koza*. Vjerojatno se u toponimu *Nà Plōvi* glas *a* odrazio u *o* pa je ishodište spomenutoga leksema *plava* (< *plaviti*) (Vidović, 2020: 74). *Sred vèlike Radovàčie* upućuje na antroponimno postanje, izvedeno od imena *Rade ili Radovan*. U *jážvinam* označava *jazvinu*, odnosno *jazbinu*, tj. 'jamu' (Skok, 1971: 764). U *Klāncu* pak upućuje na 'tijesan prolaz kroz brdo' (Andrijašević 2021: 10). Ime *Křc u Sùdišče* nastao je prema sastavnici motiviranoj obradom tla (*krč* < *krčevina*), dok *Sùdišče* potječe od apelativa *sud*, budući da su se u *Sudišću* nekoć donosile odluke u sporovima između dviju susjednih seoskih općina vezano za prava na ispašu, sječu drva i druge imovinsko-pravne odnose (Marić, 2007: 240). *Stàrine* odražavaju vremenski odnos, no često je ovaj toponim bio i nazivom vinograda (Vidović, 2019: 107). Konačno, *Prřka kùca ime* je dobila prema prijedlogu *prijeko*, u značenju 'na drugoj strani' (Gudelj, 2011: 108).

4.5. Toponimi motivirani nazivima biljaka, biljnih zajednica i drugim biljnim nazivima (fitonimi)

Toponimi motivirani nazivima biljaka, biljnih zajednica i drugim biljnim nazivima vrlo su brojni i raznoliki. U toponimu *Bàjami* motivacija proizlazi iz stabla badema, pri čemu je *badem* turcizam perzijskoga podrijetla i etimološki nije jasno kako je došlo do promjene *d* u *j* (Skok, 1971: 87). *Brikínjevac* vjerojatno je nastao proširenjem osnove prema biljci *brinjevac* (< *klekovina*). *Bristov dôčić* i *Bristovci* motivirani su leksemom *brijest*, dok je *Cèrevac* nazvan prema *ceru* (< 'vrsti duba') (Skok, 1971: 257). Motivacija hrastom prisutna je i u toponimima i *Ràstova Glàvica*, *Ràstovac*, *Ràstovci*, *Rásčane*, u kojima konstantanski sadržaj ne bilježi fonem *h* na početku riječi, kao i *Dùblje*, *Dùbravice*, *Lòšeta dùbrava* te *Vrânja dùbrava* (< *dub*, *psl.* i *csl.* *dъbъ* 'hrast') (Skok, 1971: 449).

Čiker je neproziran toponim potencijalno nastao prema praslavenskome *kyka*, što označava biljku kantarijun (Skok, 1972: 79). *Dèbelō gràblje* i *Gràbarie* motivirani su drvom *grab*, a *Drîn* i *Drinovac* dolaze od drijena. *Gòzdin dôlac* označava gustu bukovu šumu, izvedeno od leksema *gozd* (Skok, 1971: 643). *Metáljevac* i *Metáljeva dolina* izvedeni su od *metilj*, biljke iz porodice *ja-glaca*, dok *Oškòruševik* i *Oškòrušnjak* potječu od *oskоруša*, biljka iz porodice ruža. *Pàsirak* ima nejasno postanje, no moguće da je izveden od morfema *sirak*, prema *biljci* iz porodice metličara (Skok, 1972: 411). *Pèčova nřiva* potencijalno je imenovana prema biljci *pečak*, poznatoj kao i *zlatoglavica*, a *Pìrevišće* po *piru*, 'vrsti pšenice'. *Plètikovac* je stvoren prema *plet*, odnosno 'živica' (Skok, 1972: 682), dok su *Pràpatne nřive*, *Pràpatni dôlac* i *Pràpatnice* premetanjem

prema biljci *paprat*. *Skràbina* dolina naziv je obilježen promjenom glasa *š* u *s*, što je značajka cakavizma i ponovna potvrda nekadašnje prisutnosti čakavskih govora na području Župe, dok motivacija jest u vrsti grma koji se naziva *škra-butina*. *Sît Bùnār* izvodi ime iz *sita*: ‘*žuka, žukva, blura*’ (Skok, 1972: 245). *Tilov dóčić* jest prema *tilovini*. Naposljetku, *Zòvenov dòlac* motiviran je ili po *zovi*, ‘*bazgi*’, ili izvedenici leksema *zob*, koji Skok definira kao ‘*trice ili drugu zrnatu hranu što se daje stoci*’ (Skok, 1972: 659).

4.6. Toponimi motivirani nazivima životinja (zoonimi)

U ovoj su skupini analizirani toponimi čija je motivacija manje prozirna ili se temelji na životinjama. Primjeri su: *Ćùlia*, *Lìpsin Dòlac*, *Tùria* i *Varilovina*. Toponim *Ćùlia* potencijalno je motiviran apelativom *čula*, što označava ‘*kratkouha ovca*’. Motivacija toponima *Lìpsin Dòlac* izgledno je izvedena prema *lipsa*, ‘*vo koji je gotovo crkao*’ ili ‘*krava koja malo da nije krepala*’ (Skok, 1972: 306). *Tùria* je ime dobila prema imenici *tur*, izumrloj vrsti bika (Skok, 1973: 524). Slično, *Varilovina* i *Orod lić* motivirani su životinjama, tj. orlom te je manje prozirnoga postanja. Škofic (1998:55) tumači etimologiju toponima *Varilovina* dodavanjem proteze *v* na početku riječi, tipične za kajkavsko narječje (< *orlovina*).

Navedeni toponimi pokazuju kako imena čuvaju tragove povijesnih vrsta životinja, gospodarskih aktivnosti i izraza čija se semantika s vremenom djelomično izgubila ili promijenila.

4.7 Toponimi prema gospodarskoj djelatnosti

Toponimi motivirani ljudskom djelatnošću obuhvaćaju imena mjesta i predjela koji održavaju ljudske objekte, aktivnosti i gospodarstvo. Ta imena svjedoče o kulturno-povijesnom, gospodarskom i prostornom uređenju te otkrivaju načine života zajednica na određenom prostoru.

Jedna skupina tih toponima povezana je s izgrađenim objektima i zdanjima. Primjeri uključuju *Gràda*, *Sàmogrēd*, *Zidine* i sl. U toponimu *Gràda* očit je apelativ *grad* (< *psl. *gardŭ*). Taj toponim nekoć je bio apelativ leksema ‘*gradnja*’, no kasnije se odnosio na ‘*utvrdu*’ (Vidović, 2009: 176). Ilirske utvrde označavale su se slavenskim apelativom *gradina*, dok se za srednjovjekovne hrvatske utvrde ustalio termin *grad*, uz deminutivnu varijantu *gradac*. Najmlađe među njima, one podignute tijekom osmanske vladavine, prepoznatljive su po nazivu koji uključuje apelativ *kula* (Vidović, 2013: 19, u Čaljkusić, 2020: 33). *Sàmogrēd* se imenuje prema apelativu *samogred* (‘*oštra uzvisina okružena dolinama*’) (Vidović, 2012: 219).

U zabiokovskoj toponimiji brojna imena reflektiraju poljoprivrednu djelatnost i različite tipove obradivoga tla. *Bušnica* najvjerojatnije potječe od apelativa *muša*, pri čemu je u procesu oblikovanja imena došlo do fonološke promjene bilabijala *m* u *b*. Taj apelativ označava ‘*općinsku zemlju za slobodnu ispašu*’ (Šimunović, 2004: 209). Toponim *Gûvno* izveden je od imenice *gumno*, pri čemu je u štokavskim i kajkavskim govorima došlo do disimilacije *mn* u *vn*, a njezin semantički sadržaj obilježava ‘*ravno mjesto na tvrdom travnatom tlu na kojem se vrlo žito*’ (Skok, 1971: 633).

Toponimi poput *Lòsovac Stäje*, *Lòsovc*, *Lòzinice* i *Vinodol* motivirani su vinovom lozom, što upućuje na područje nekadašnjih vinograda. Sličnu motivaciju moguće ima i *Ròzovac bûnâr* (< *Lozovac*, potencijalno pogrešno transkribiran), s obzirom na to da je geografski pozicioniran u *Lozovcima*. Manje je vjerojatna motivacija prema drvcu *rozan* koje navodi Skok (1973: 161). Najplodnije njive imenovane su apelativima *podvornica* (‘*glavna ili najbolja njiva u selu*’) (Čaljkušić, 2020: 36) i *luka* (‘*najplodnija njiva*’ < psl. *лѣкъ*; stsl. *lōka* ‘*dolina, morski zaljev, močvarna livada, močvara*’) (Vidović, 2009: 184), što se očituje u toponimima *Lùčki dōlac*, *Lùkanča*, *Lùkančica*, *Lùkovac* i *Pòdvornica*. Apelativ *ograda* odrazio se u imenima koji označavaju zemljište ograđeno suhozidom ili šumom, primjerice u definiciji ‘*ograđenu šumu, prostor ograđen kamenim zidom*’ (Šamija 2004: 233).

Toponimi *Pòdi* i *Pòdine* motivirani su leksemom *pod*, a to u ovome kontekstu označava geomorfološko obilježje te se semantički očituje u definiciji ‘*uzdignute obradive površine*’ (Čaljkušić, 2020: 36). Afereza je prisutna u apelativu *šenica* (< *pšenica*), odnosno gubljenju glasa *p* u skupu *pš* pri tvorbi toponima *Šènicnjaci*. *Vřt*, koji u osnovi ujedno sadrži i apelativ, odnosi se na ‘*tip obradivog zemljišta koje se nalazi dalje od kuće*’ (Vidović, 2011: 232).

4.7.1. Toponimi u vezi s privođenjem tla kulturi

Toponim *Plūžine* najvjerojatnije je motiviran *plugom* i odnosi se na zemljište obrađivano *plugom*. Vidović (2011: 551) navodi kako se naziv temelji na starim slavenskim mjernim jedinicama vezanim uz dužinu brazde ‘*koju su volovi mogli uzorati bez predaha*’ (2011: 551). *Sènišće* označava prostor na kojemu se podastiralo i sušilo sijeno kako bi se hranila stoka. *Senòkoš*, *Sinòkos* i *Sinòkosić* izvedeni su iz apelativa *sjenokos* koji znači ‘*pokošena njiva*’ i odnosi se na način obrade (Vidović, 2009: 199). Osim vremenske dimenzije u nazivu *Stâra päsìcina*, motivacija se odražava apelativom *pasika* (< psl. *pasěka*) u značenju ‘*krčevina*’, odnosno iskrčeni šumski prostor prenamijenjen poljoprivrednim djelatnostima ili ispaši stoke (Vidović, 2009: 198).

4.7.2. Toponimi u vezi sa stočarstvom

Kòtišine motivirano je rumunjskim termin *coteș*; balkanska riječ slavenskoga podrijetla. U hrvatski jezik preslikalo se u *kot*, što znači 'staja za svinje' (Skok, 1972: 168). *Plândișcie* / *Plândișce* nastao je prema *plandiște*, 'hladovina za brave' (< psl. *polnъ*) (Vidović, 2008: 440). *Počivale* i *Stân* (< *stan*) označavaju pastirsku nastambu (Vidović, 2013: 24). *Stan* u Zabiokovlju može značiti i 'pojata, kućica u brdu' (Šamija, 2004: 338). *Vâljală* potječe od praslavenskoga *valjati* (< psl. **valъ*) i označava 'mjesto gdje se stoka valja' (Juginović, 2022: 37). U dvokomponentnome toponimu *Zèlenkove tòrine* prva sastavnica *Zelenkove* motivirana je obiljem *zelenike*, *božikovine*, a druga sastavnica, *torine*, izvedena je iz apelativa *tor* koji označava 'ograđeni prostor namijenjen držanju stoke' (Vidović, 2022: 179).

4.7.3. Toponimi u vezi s ostalim gospodarskim granama

Dvâncița, *Dvâncica* i *Dvâncice* potencijalno su inačice imenice *duvanište* vezane za područje sadnje ili proizvodnje duhana. Prva sastavnica toponima *Gljânova Glâvica* vjerojatno je aferezom izvedena iz apelativa *ugalj*, što znači 'čunjast brežuljak drva za pravljenje drvena uglja' (Skok, 1973: 537). *Klâcina* i *Klâcine* motivirani su leksemom *klâcina* te označava 'mjesto na kojemu se gasi klak' (Vidović, 2009: 197).

5. Kulturnopovijesna uvjetovanost toponima

Toponimi u ovoj skupini odražavaju duhovni život, religiju, lokalnu povijest i predaje.

5.1. Toponimi kao odraz duhovnoga života

Grâvișce potječe iz predslavenskoga i predrimskoga supstrata *grablja*, nakon što se mediteranski raširena riječ *grava* keltsko ilirskoga podrijetla križala s riječju *grob* (Skok, 1971: 610). *Igrișce* izvedeno je od apelativa *igar*, označava prostor gdje su se prema narodnim predajama, noću okupljala i plesala mitska bića, poput vila (Čaljkušić, 2020: 38). *Kopilice* razvijeno je iz sakralnog termina, no fonetski je izmijenjen oblik apelativa *kapelica* (Isto). Vidović (2017: 559) bilježi apelativ *kopila* kao 'nasip ili gomilu trave, zemlje ili kamenja u blizini kuće'.

Iznimno je plodna kršćanska svetačka antroponimija: *Svétac*, *Svéti Ivan*, *Svéti Júre*, *Svéti Ròk*, *Svéti Ròko*. *Župa* izvire praslavenske riječi za 'ze-

mlju okrenuta suncu, blaga i pitoma podneblja, nastavana zemlja uopće, skupina ljudi povezanih krvlju i blizinom ' (Nimac, 2012: 179), a kasnije sužava značenje u *'upravnu jedinicu u kršćanskim crkvama* '. U ovome slučaju *Župa* označava toponim koji je bio sjedište župnika u nekadašnjemu Vrdolu, na području današnje Župe Donje.

5.2. Toponimi u vezi s mjesnom poviješću i predajama

Krstaše i *Krštaši* nazivaju se po *'stijegu sa znakom križa koji se nosio u protuosmanlijskim ratovima* ' (< *krstaš*) (Vidović, 2015: 112). *Tùria*, prema mjesnoj predaji koju bilježi Mlikota (1968: 7, u: Šušić, 1995: 22–23), jest oronim nastao u vrijeme francuske vladavine. Prema predaji, Francuzi su Zagvožđanima dovikivali *Tour!* kao zapovijed za turanje teškoga kamenja po provalijama.⁴

Naziv je domaćinima imao prizvuk turanja i označavao fizički rad pri transportu kamenja.⁵

Za zàranačom je odnosni toponim koji je nastao na temelju pozicioniranosti prema Zaranač ploči, stečku za koji se veže legenda o Vidosavi (Šušić, 1995: 12).⁶

Župnik Petar Kaer (u: Šušić, 1995: 12), jedan od prvih proučavatelja zagvoških stećaka, zapisao je i pjesmu: *Ona poni ploču na Zaranču, / Ovce pasuć', a kudilju preduć' (...)*.

⁴ Najčešće su Francuzi rukovodioci upotrebljavali svoju riječ „Tour!“ Ona je po sluhu i jeziku našega naroda imala i znak turanja... Po navedenoj francuskoj riječi koja je ujedno označavala i zapovijed, doista su naši pradjedovi pod vojnom ophodnjom morali turati vrlo teško kamenje po vrljetnim stranama i provalijama. Neki Gudelj koji se u to vrijeme bio nastanio kao samac uza sami logor na Turiji, a njegovi potomci bili su prvi putari i zidari, bio je kod francuskih rukovodilaca kurir. Kako su stari ljudi pričali, njemu su u svako doba noći i dana davali gotovo isti nalog u dvije francuske riječi: „tour“ i „retour“. On je trčao tamo i amo kuda su ga zapovijedi upućivale. U to vrijeme je i on dobio drugo prezime Turić, a njegovi su se potomci i službeno prozvali Gudelji-Turčić.

⁵ Luetić (1996: 46) također bilježi predaju koja glasi: (...) *tu staru cestu uz Turiju trasirali su tako da su uzeli tele od krave koja se otelila nekoliko dana ranije i odnijeli ga na vrh. Kravu, kad joj je vime već nabreklo od mlijeka, a ogladnjelo tele ju je mukanjem dozivalo, pustili su da slobodno hoda uz brijeg. Kako je krava tražila najpovoljniji put radi zaštite vimena, seljac i su išli za njom i vapnom bilježili stazu.*

⁶ Bila neka Vida Vidoševića (lijepa i jaka Vidosava, sestra popa Radoslava) koja je živjela devet stotina godina, i to – tri stotine curom, tri stotine ženom, a tri stotine udovicom. Ona je s brda preko Stapića strane na glavi prenosila ploče. Kad je htjela prenijeti i posljednju kamen-ploču, na putu je sustala. Na tom mjestu je zakopaše, a na njen grob navališe onu istu ploču. (Šušić, 1995: 12)

5.3. Toponimi antroponimnoga postanja

Toponimi ove skupine izvedeni su iz osobnih imena, nadimaka, prezimena ili obiteljskih nadimaka vlasnika posjeda. Najčešće su tvoreni posvojnim pridjevom odnosno genitivom vlastitoga imena u svezi s toponimnim apelativom, a rjeđe sufiksnom tvorbom (-ače, -ina, -uša, -ice, -ac.) U imotskome katastru, kao i općinskome sudu, ne postoje podatci o prvim vlasnicima, stoga je etimologija pretpostavljena. Manje prozirne tvorbe pokazuju bogatu antroponimnu osnovu.

Bilini vřtli izvedeni su od nadimka *Bile*, odnosno osobnoga imena *Biloslav* (<*Bjeloslav*) (Vidović, 2011: 239). *Přakovice* je vjerojatno od nadimka *Piro*, osobnog imena *Petar* (Vidović, 2011: 541). *Pribinj dōlac* vjerojatno je prema rijetkome osobnom imenu na istraživanome području, ispadanjem posljednjega otvornika; *Pribinja* (sthrv. *Pribinegъ*) (Šabić, 2014: 94). *Mitrovaca* upućuje na imena *Mitar* (< *Demetrije*), dok su *Rādosni dōci*, *Rādovaća* i *Rādovci* motivirani imenom *Rade* (< *Radomir/Radoslav*) (Vidović, 2009: 177). Skok spominje i sveslavenski i praslavenski denominal *radovati se* koji znači *steći ili posjedovati* (Skok, 1973: 94). *Járkov dōlac* je prema nadimku *Jarko* (< *Jaroslav*), a *Vōjać* prema (< *Vojo* < *Vojislav*) (Vidović, 2013: 231).

U nekim se toponimima očituje utjecaj drugih jezičnih i kulturnih slojeva. *Ėsinovi Grēdi* toponim je nastao prema imenu *Esin*, koje upućuje na nekadašnju prisutnost turske vlasti te potomke islamske vjeroispovijesti.

Gaga (*Gágin dōlac*) je nadimak vjerojatno nastao prema ženskome osobnom imenu (*Dragana*, *Gordana*). Sufiksom *-uša* tvorili su se većinom ženski nadimci prema djevojačkome prezimenu; tako su nastali antroponimi *Matuša* i *Kebuša* (*Mātušin grēb*, *Kēbuša*), no nije poznato prezime koje je motiviralo spomenute nadimke.

Bezērovaće / *Bezērovin* nadimak je nastao prema (*bezer*, ‘*siromah*’ < perz. *bī-zer* ‘*siromah*’) (Vidović, 2012: 224). *Sřbina nřiva*, iako na prvu izgleda kao etnonim, nadimačkoga je postanja (< *Srbo*, **srb-* < **srbati* ‘*srkati*’) (Vidović, 2011: 222). *Šárina jãma* izvedena je od nadimka *Šare* nastaloga na temelju fizičke osobine. *Šare* su se nazivale osobe koje imaju plave ili zelene oči, a ne dominantne smeđe (Vodanović, 2017: 140).

Na temelju fizičke osobine nastao je i nadimak *Šěpati dōlac*. Rodbinski odnosi potvrđeni su u: (*Dìdovi dōci*, *Dìdov vřt*, *Zětov dōlac*) te prema zanimajima (*Traváreve dōline*). Etimologija toponima *Rōbovi Dōci* upućuje na nadimak *Rob*, odnosno apelativ *rob*, čije značenje Skok tumači kao ‘*sluga*, *domaće čeljade*, *član zadruge*’ (Skok, 1973: 150). *Kāsivuk* je antroponim pronađen kao obiteljski nadimak u ličkome selu Široka Kula, a spominje se i na mapama Župe Biokovske (*Lička prezimena*, n. d.).

Prezimana koja su motivirala nazive toponima jesu: *Bušić* (*Bùsića kùća*), *Ćuk* (*Čúkov dòlac*), *Dragun* (*Dràgun dòlac*), *Garmaz* (*Gàrmasi Tàkalo*), *Karlušić* (*Kàrlušiča stàja*), *Lelas* (*Lèlasovi dôci*), *Lovrić* (*Lóvrića Dôci*), *Rako* (*Ràkovac*), *Selak* (*Sèlakova stòpa*) te *Vuletić* (*Stàje Vùletića*). Toponim *Gàrmasi Tàkalo* nastao je prema *takalo* u značenju *točilo* ('mjesto ljevkaستا oblika nastalo spiranjem vode na strmim padinama') (Vidović, 2009: 194) te je dijelom antroponimnoga postanja, prema prezimenu *Garmaz*. Antroponimi u funkciji toponima nastali su prema prezimenima: *Bàban*, *Barnić* / *Bernić* (*Břnić*), *Bikić*, *Lèlas*, *Pilj*, *Ròglič* te *Sàrić* / *Šarić*. U *Barnić* i *Bernić* uočava se značajka čakavskih govora; slogotvorno *r* izgovara se s popratnim *a* ili *e*. Čakavizam se očituje u transkripciji *s* umjesto *š* u prezimenu *Sarić*, odnosno *Šarić* i *Busić*, odnosno *Bušić*.

5.4. Toponimi nastali od etnonima, etnika i ksetika

Bòdulova Vertača (*Vřtača*) izriče pripadnost zemljišta nekome *Bodulu*. *Bodul* je pejorativ kojim stanovnici Dalmatinske zagore nazivaju otočane. Skok (1971: 178) navodi kako su kopnenim stanovnicima *Bodulji* ljudi ograničene pameti. *Vlaška kòsa* također je toponim motiviran pejorativom, ali u obrnutome smjeru. Naime, *Vlah* je isprva označavalo nomadske pastire, no prijenosom na Slavene, terminom se obilježava pokretni narod srpskoga podrijetla te, pejorativno, stanovništvo oko Biokova, bez obzira na vjeroispovijest (Skok, 1973: 606–607). Druga sastavnica toponima, *kosa*, znači 'litica' (Vidović, 2009: 184).

6. Zaključak

U radu je obrađeno oko 650 toponima Župe Biokovske (Gornje, Srednje i Donje Župe) koji su zabilježeni tijekom devetnaestoga stoljeća, u razdoblju druge austrijske vladavine od 1813. do 1918. godine, pri čemu je mapiranje provedeno 1892. godine. Toponimi predstavljaju autentične svjedoke prethodnih epoha i pružaju uvid u kontekst njihova nastanka. Njihova etimologija i semantička struktura odražavaju način života nekadašnjega stanovništva, uključujući religijske običaje, poljoprivredne prakse, organizaciju vlasti, infrastrukturu i sl. Većina obrađenih toponima odnosi se na lokalne objekte, osobe ili njihove nadimke u kombinaciji s apelativima. U njima se također može pratiti jezična dinamika, pokazatelj kontakta novoštokavsko ikavskoga i čakavskoga govora u prošlosti.

LITERATURA

- Andrijašević, I. (2021). „Gračka toponimija“. *Folia onomastica Croatica*, 30, 1–22.
- Čaljkušić, M. (2020). „Toponimija brda Sidoča i njegova podnožja“. *Folia onomastica Croatica*, 29, 15–48.
- Čilaš Šimpraga, A. (2010). „Ikavski štokavski govori između rijeke Krke i Neretve“. U: M. Lončarić (ur.), *Prinosi hrvatskoj dijalektnoj fonologiji* (str. 159–225). Split: Književni krug.
- Dragić, H. *Horonim Hercegovina i toponomastika mostarskoga kraja*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.
- Dragić, H. (2019). *Toponomastika stolačkoga kraja*. Stolac: Matica hrvatska Stolac.
- Dragić, H. (2013). „Apelativi u toponimiji stolačkog kraja“. *Školski vjesnik* 62 (1). Split: Hrvatsko pedagoško-književni zbor, ogranak Split i Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu Split. 5–26.
- Frančić, A. & Mihaljević, M. (1997). „Antonimija u hrvatskoj ojkonimiji“. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik*, 23–24 (1), 77–102.
- Gudelj, K. (2011). „Obalna toponimija stonskoga područja“. *Folia onomastica Croatica*, 20, 101–120.
- Ibrišimović, N. (2023). „Orografski apelativi u savremenoj ilijaškoj toponimiji“. *Studia lexicographica*, 17 (32), 103–127.
- Ivanišević, F. (1987). *Poljica: narodni život i običaji*. Split: Književni krug.
- Juginović, B. (2020). *Onomastička građa Srednjih Poljica u znanstvenoj literaturi* (završni rad). Filozofski fakultet u Splitu.
- Juginović, B. (2022). *Toponimija Dubrave* (diplomski rad). Filozofski fakultet u Splitu.
- Jurišić, K. (1970). „Nazivi naselja Makarskog primorja“. U: J. Ravlić (ur.), *Zbornik znanstvenog savjetovanja o Makarskoj i Makarskom primorju*, 1 (1), 425–500.
- *Lička prezimena* (n. d.). Scribd.
- Lisac, J. (2008). „Govori Dalmatinske zagore kao dio novoštokavskog ikavskog dijalekta“. *Croatica et Slavica Iadertina*, 4 (4), 105–114.
- Luetić, T. (1996). *Župa Biokovska*. Vlastita naklada.
- Marasović-Alujević, M., & Lozić-Knezović, K. (2011). „Obalni toponimi otoka Šolte“. *Croatian Studies Review*, 7 (1), 389–443.
- Marić, A. (2007). *Tragom ubijenih hercegovačkih fratara*. Franjevačka tiskara.
- Matasović, R., i sur. (2016). *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika*, sv. 1: A–Nj. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

- Matasović, R., i sur. (2021). *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika*, sv. 2: O–Ž. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Mlikota, I. (1968, 6. maj). „Od Parića do Turića“. *Slobodna Dalmacija*, 7.
- Nimac, S. (2012). „Nastanak i razvoj prvih kršćanskih zajednica“. *Crkva u svijetu*, 47 (2), 163–184.
- Pinjuh, M., Vukoja Mikulić, M., & Vukoja, J. (2022). „Fonološke osobitosti širokobriježskoga govora...“. *Mostariensia*, 26 (1), 147–161.
- Skok, P. (1971). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, sv. 1: A–J. Zagreb: JAZU.
- Skok, P. (1972). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, sv. 2: K–Poni’. Zagreb: JAZU.
- Skok, P. (1973). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, sv. 3: Poni’–Ž. Zagreb: JAZU.
- Spajić-Vrkaš, V. (1996). *Odrastanje u tradicijskoj kulturi Hrvata: Tučepi*. Zagreb: Naklada MD.
- Stošić, K. (1941). *Sela šibenskog kotara*. Šibenik: Tiskara Kačić.
- Šabić, I. (2014). *Onomastička analiza bosanskohercegovačkih srednjovjekovnih administrativnih tekstova i stećaka* (doktorski rad). Filozofski fakultet u Osijeku.
- Šamija, I. (2004). *Rječnik imotsko-bekijskoga govora*. Zagreb: Društvo Lovrećana.
- Šarac, I. (2015, 20. mart). Zemljopisni nazivi duvanjskog područja: Gornja Prisika. *Mandino Selo*.
- Šimunović, P. (2004). *Bračka toponimija*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Šimunović, P. (2013). „Predantički toponimi u današnjoj i povijesnoj Hrvatskoj“. *Folia onomastica Croatica*, 22, 147–214.
- Škofic, J. (1998). „Mikrotoponimi v Kropi in bližnji okolici“. *Jezikoslovni zapiski*, 4 (1), 47–71.
- Šušić, I. (1995). „Moj Zagvozd – nekad i sad“. U: M. Glibota et al. (ur.), *Zagvozd, list Župe Gospe od Karmela*, 1 (1). Pečat.
- Vidović, D. (2008). „Toponimija sela Dubljani u Popovu“. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik*, 34 (1), 431–448.
- Vidović, D. (2009). „Gradačka toponimija“. *Folia onomastica Croatica*, 18, 171–221.
- Vidović, D. (2011a). „Toponimija sela Orahovi Do u Popovu“. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik*, 37 (2), 533–561.
- Vidović, D. (2011b). „Toponimija sela Zavala, Golubinac, Belenići i Kijev Do u Popovu“. *Folia onomastica Croatica*, 20, 207–248.

- Vidović, D. (2012). „Pogled u toponimiju Makarskoga primorja“. *Folia onomastica Croatica*, 21, 207–232.
- Vidović, D. (2013a). „Ojkonimija neretvanske krajine“. *Croatica et Slavica Iadertina*, 9 (1), 3–30.
- Vidović, D. (2013b). „Toponimija sela Trnčina u Popovu“. *Folia onomastica Croatica*, 22, 215–252.
- Vidović, D. (2015). „Pogled u toponimiju sela Hrasno u istočnoj Hercegovini“. *Folia onomastica Croatica*, 24, 93–123.
- Vidović, D. (2017). „Toponimija Makarskoga primorja“. U: M. Tomasović (ur.), *Kuga u Makarskoj i Primorju 1815* (str. 549–609). Makarska: Gradski muzej.
- Vidović, D. (2019). „Pogled u toponimiju Kotorskoga zaljeva“. *Studia lexicographica*, 13 (24), 97–122.
- Vidović, D. (2020). „Pogled u tivatsku toponimiju“. *Studia lexicographica*, 14 (26), 65–89.
- Vidović, D. (2022). „Toponimija bilećkih Rudina u istočnoj Hercegovini“. *Folia onomastica Croatica*, 31, 175–204.
- Vidović, D. & Vukotić, I. (2024). „Pogled u toponimiju sela Zupci kod Bara“. *Folia onomastica Croatica*, 33, 185–203.
- Vodanović, B. (2017). „Osobni nadimak, figura za društveno uvjetovani kontekst“. *Folia onomastica Croatica*, 26, 139–155.
- *Župa u Dalmaciji 1892. Porezni kotar Imotski*. Karte 1–28.

**Katarina BATINIĆ &
Helena DRAGIĆ**

TOPONYMY OF ŽUPA BIOKOVSKA BASED ON CARTOGRAPHIC DATA FROM THE AUSTRO-HUNGARIAN EMPIRE

The paper analyzes about 650 toponyms of Župa Biokovska found in cadastral maps from 1892, during the reign of the Austro-Hungarian Empire. The introductory part of the paper mentions geopolitical data, as well as the historical and cultural context. Linguistic analysis determines the former presence of Čakavian dialects, which are now suppressed by the New Štokavian Ikavian Šćakavian dialect. In the second part, the toponyms are classified according to the motivational and etymological classification of the Zagreb onomastic school.

Keywords: *toponymy, Župa Biokovska, onomastics, Austro-Hungarian maps, Croatian language, etymology*